

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ISSN: 3030-3117

<https://laboreconomics.uz/>

KICHIK BIZNESDA YASHIL KOMPETENSIYALARGA INVESTITSIYALARNI HUDUDIY TABAQALASHTIRISH MEXANIZMI

Ulug'muradova Nodira Berdimuradovna

PhD, Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti

Inson resurslarini boshqarish kafedrası dotsenti

nodi.79.79@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2555-9461>

Annotatsiya. Maqolada O'zbekiston kichik biznesida yashil kompetensiyalarga investitsiyalarni hududlar bo'yicha tabaqalashtirish mexanizmi ishlab chiqilgan. Empirik asos sifatida Milliy statistika qo'mitasining 2018–2025-yillarga oid kichik tadbirkorlikda bandlik, yalpi ichki va hududiy mahsulotdagi ulush ma'lumotlari qo'llanildi. Bandlik va qiymat yaratish ulushlari tafovuti hamda nisbiy qiymat qaytimi hisoblanib, 14 hudud 2025-yil median ko'rsatkichlari asosida to'rt turga ajratildi. Natijalar 2018–2025-yillarda respublika bo'yicha bandlik–qiymat tafovuti 12,8 foiz banddan 22,7 foiz bandga, Samarqand viloyatida 1,7 foiz banddan 12,2 foiz bandga kengayganini ko'rsatdi. Mualliflik mexanizmi hududiy tashxis, tarmoq ehtiyoji, korxona buyurtmasi, modulli o'qitish, hamkorlikda moliyalashtirish, ish joyida qo'llash va natijaga bog'langan monitoringni yagona siklga birlashtiradi. Taklif etilgan yondashuv subsidiyani o'quv ishtirokiga emas, resurs tejalishi, rasmiy bandlik va qo'shilgan qiymat natijalariga bog'lash imkonini beradi.

Kalit so'zlar: kichik biznes, yashil kompetensiyalar, inson kapitali, hududiy tabaqalashtirish, resurs tejamkorligi, hamkorlikda moliyalashtirish, qiymat qaytimi.

МЕХАНИЗМ ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ ИНВЕСТИЦИЙ В ЗЕЛЁНЫЕ КОМПЕТЕНЦИИ В МАЛОМ БИЗНЕСЕ

Улугмурадова Нодира Бердимурадовна

PhD, Самаркандский государственный университет

имени Шарофа Рашидова

Доцент кафедры управления человеческими ресурсами

Аннотация. В статье разработан механизм территориальной дифференциации инвестиций в зелёные компетенции работников малого бизнеса Узбекистана. Эмпирическую основу составили официальные данные Национального комитета по статистике за 2018–2025 годы о занятости в малом предпринимательстве и его доле в валовом внутреннем и региональном продукте. Рассчитаны разрыв между долями занятости и создания стоимости, а также относительная стоимостная отдача; 14 регионов классифицированы по четырём типам на основе медианных значений 2025 года. Установлено, что разрыв «занятость–стоимость» увеличился по республике с 12,8 до 22,7 процентного пункта, а в Самаркандской области — с 1,7 до 12,2 процентного пункта. Предлагаемый механизм объединяет территориальную диагностику, выявление отраслевой потребности, заказ предприятия, модульное обучение, совместное финансирование, применение навыков на рабочем месте и

мониторинг результата. Подход позволяет связывать поддержку не с фактом участия в обучении, а с ресурсосбережением, формализацией занятости и ростом добавленной стоимости.

Ключевые слова: малый бизнес, зелёные компетенции, человеческий капитал, территориальная дифференциация, ресурсосбережение, совместное финансирование, стоимостная отдача.

A TERRITORIALLY DIFFERENTIATED INVESTMENT MECHANISM FOR GREEN SKILLS IN SMALL BUSINESS

Ulugmuradova Nodira Berdimuradovna

PhD, Samarkand State University named after Sharof Rashidov

Associate Professor of the Department
of Human Resource Management

Abstract. This article develops a territorially differentiated mechanism for investing in green skills in Uzbekistan's small business sector. The empirical base comprises official 2018–2025 data from the National Statistics Committee on employment in small entrepreneurship and its share in gross domestic and regional product. The employment–value gap and relative value return are calculated, and 14 regions are classified into four types using 2025 median values. The results show that the employment–value gap widened from 12.8 to 22.7 percentage points nationally and from 1.7 to 12.2 percentage points in Samarkand region. The proposed mechanism integrates territorial diagnostics, sector-specific demand identification, enterprise orders, modular training, co-financing, workplace application and results-based monitoring. It shifts support from financing participation in training towards rewarding verified resource savings, formal employment and value-added growth. The framework is designed as a transparent decision rule rather than a uniform subsidy and can be recalibrated as firm-level green performance data become available.

Keywords: small business, green skills, human capital, territorial differentiation, resource efficiency, co-financing, value return.

Kirish

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tish faqat yangi energetika quvvatlari yoki ekologik texnologiyalarni moliyalashtirish masalasi emas. Ushbu jarayon korxonalarda energiya, suv, xomashyo va materiallardan tejankor foydalanishni biladigan, chiqindini kamaytirish va ekologik talablarni kundalik mehnat jarayoniga tatbiq eta oladigan xodimlarni talab qiladi. Mazkur qobiliyatlar ushbu tadqiqotda yashil kompetensiyalar deb talqin qilinadi. Demak, yashil kompetensiya alohida “ekolog” kasbi bilan cheklanmaydi; u agrar ishlab chiqarishda suvni tejash, mehmonxona va umumiy ovqatlanishda energiya hamda chiqindini boshqarish, qurilishda material sarfini nazorat qilish, savdoda ekologik qadoqlash, ishlab chiqarishda esa energiya samaradorligi va resurs hisobini yuritish ko'nikmalarini qamrab oladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-dekabrda PQ-436-son qarorida 2030-yilgacha issiqxona gazlarining yalpi ichki mahsulot birligiga nisbatan solishtirma ajratmalarini 2010-yil darajasidan 35%ga qisqartirish, sanoatda energiya samaradorligini kamida 20%ga oshirish va

yalpi ichki mahsulot birligiga to'g'ri keladigan energiya sarfini 30%ga kamaytirish vazifalari belgilangan (O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, 2022). Ushbu maqsadlarga erishishda kichik biznesning o'rnini ikki sababga ko'ra muhim. Birinchidan, u mamlakatdagi bandlikning asosiy qismini ta'minlaydi. Ikkinchidan, kichik korxonalar resurs tejovchi texnologiyalarni joriy etishda moliya, axborot va malaka cheklovlariga yirik korxonalarga qaraganda ko'proq duch keladi.

Jahon banki O'zbekiston iqtisodiyotini energiya va resurslardan foydalanish darajasi yuqori iqtisodiyot sifatida baholab, yashil o'tish uchun xususiy sektor faolligi, mahalliy darajada ko'nikmalarni rivojlantirish va ijtimoiy himoya choralarini birgalikda kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi (World Bank, 2023). Biroq hududlarning kichik biznesdagi bandlik sig'imi, iqtisodiy ixtisoslashuvi va qiymat yaratish salohiyati keskin farq qiladi. Shu sababli barcha hudud va korxonalarga bir xil o'quv moduli yoki bir xil subsidiya ulushini qo'llash resurslarning samarasiz taqsimlanishiga olib kelishi mumkin.

Tadqiqotning maqsadi rasmiy hududiy statistika asosida kichik biznesda yashil kompetensiyalarga investitsiyalarni tabaqalashtirishning tashxis, moliyalashtirish va natijani baholash bosqichlarini birlashtiruvchi mexanizmini ishlab chiqishdan iborat. Ilmiy yangilik hududning kichik biznesdagi bandlik sig'imi va qiymat yaratish qaytimini birgalikda baholab, aniqlangan turga mos yashil kompetensiya paketi hamda moliyalashtirish qoidasini tanlashda namoyon bo'ladi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Inson kapitali nazariyasida ta'lim va kasbiy tayyorgarlik kelgusida daromad hamda unumdorlik keltiradigan investitsiya sifatida qaraladi (Schultz, 1961; Becker, 1993). Yashil transformatsiya ushbu yondashuvni kengaytiradi: xodimning mavjud kasbiy malakasi yangi ekologik me'yor, resurs tejovchi uskuna va past uglerodli ish jarayoniga moslashish qobiliyati bilan to'ldirilishi kerak. Xalqaro mehnat tashkiloti yashil o'tish yangi kasblarni yaratish bilan birga amaldagi kasblardagi vazifalar va ko'nikmalar tarkibini ham o'zgartirishini ta'kidlaydi (ILO, 2019).

Kichik korxonalarda bunday investitsiya yetishmasligining asosiy sabablari qisqa rejalashtirish ufqi, o'qitilgan xodimning boshqa ishga ketish xavfi, o'qitish xarajatining yuqoriligi va natijani o'lchashning murakkabligidir. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti tajribasi kichik va o'rta biznesni ko'nikmalarga investitsiya qilishga jalb etishda vaucher, soliq rag'bat, maslahat, korxona hissasi va natijaga bog'langan yordamni uyg'unlashtirish zarurligini ko'rsatadi (OECD, 2021). 2025-yilgi tadqiqotda esa yashil moliya, texnologiya qabul qilish va yashil ko'nikmalarni bir-biridan ajratmaydigan yaxlit kichik biznes siyosati taklif etilgan (OECD, 2025a).

O'zbekiston bo'yicha xalqaro tahlillar barqaror investitsiyalarni rag'batlantirishda aniq va izchil qoidalar, mas'uliyatli biznes yuritish hamda xususiy sektor dinamikasini kuchaytirishni ustuvor deb belgilaydi (OECD,

2025b). Mavjud adabiyotlarda yashil kompetensiyalar mazmuni va ularni qo'llab-quvvatlash vositalari keng yoritilgan bo'lsa-da, hududning kichik biznesdagi bandlik va qiymat yaratish nisbatini moliyalashtirish qaroriga bevosita bog'laydigan mexanizm yetarli ishlab chiqilmagan. Mazkur maqola shu uslubiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotning empirik bazasini O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining SIAT integrallashgan axborot tizimidagi 2018–2025-yillarga oid ma'lumotlar tashkil etdi. Kichik tadbirkorlikda band bo'lganlar soni, uning jami bandlikdagi ulushi va kichik biznesning yalpi ichki mahsulot yoki yalpi hududiy mahsulotdagi ulushi ishlatildi (O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi, 2026a; 2026b; 2026c). Respublika va Samarqand viloyati uchun sakkiz yillik dinamika, barcha 14 hudud uchun esa 2025-yil kesimi tahlil qilindi.

Tashxis uchun ikkita hosilaviy ko'rsatkich hisoblandi. Bandlik–qiymat tafovuti D hududdagi kichik biznesning jami bandlikdagi ulushi E bilan yalpi ichki yoki hududiy mahsulotdagi ulushi V o'rtasidagi farq sifatida aniqlandi: $D = E - V$. Nisbiy qiymat qaytimi R esa V/E nisbati sifatida hisoblandi. R ko'rsatkichi bevosita mehnat unumdorligi emas, chunki bandlik va qo'shilgan qiymat statistikalarining qamrovi farq qilishi mumkin. U kichik biznes jalb qilayotgan mehnat ulushining iqtisodiy qiymat ulushiga qanchalik mos kelishini ko'rsatuvchi diagnostik nisbatdir.

Hududiy tipologiya 2025-yil bo'yicha 14 hudud medianlariga asoslandi. Kichik biznes bandlik ulushining medianasi 78,1%, nisbiy qiymat qaytimi medianasi 0,898 ni tashkil etdi. Bandlik ulushi medianadan yuqori yoki pastligi hamda qiymat qaytimi medianadan yuqori yoki pastligiga qarab to'rtta tur ajratildi. Medianaga asoslangan yondashuv hududlarni oldindan belgilangan subyektiv chegaralar bilan emas, kuzatilgan taqsimotga nisbatan guruhlash imkonini beradi.

Tadqiqot cheklovi shundaki, ochiq rasmiy statistika yashil kompetensiyalar darajasini bevosita o'lchamaydi. Shu bois hisoblangan tipologiya yashil ko'nikmaning mavjudligini emas, unga investitsiya siyosatini qayerda va qanday iqtisodiy sharoitda tabaqalashtirish zarurligini ko'rsatadi. Kompetensiya kamomadi, resurs sarfi va o'qitish natijasi keyingi bosqichda korxona buyurtmasi, resurs auditori va xodimning amaliy topshirig'i bilan o'lchanishi lozim.

Tahlil va natijalar

2018–2025-yillarda kichik tadbirkorlikda band bo'lganlar soni O'zbekiston bo'yicha 10 128,8 ming kishidan 11 183,4 ming kishiga, ya'ni 10,4%ga oshdi. Samarqand viloyatida o'sish 1 216,1 ming kishidan 1 316,1 ming kishigacha yoki 8,2%ni tashkil etdi. Shu bilan birga, kichik biznesning jami bandlikdagi ulushi respublikada 76,3%dan 74,9%ga, Samarqandda 83,1%dan 81,7%ga qisqardi. Mutlaq bandlikning o'sishi va nisbiy ulushning

pasayishi iqtisodiyotning boshqa segmentlarida bandlik tezroq kengayganini ko'rsatadi.

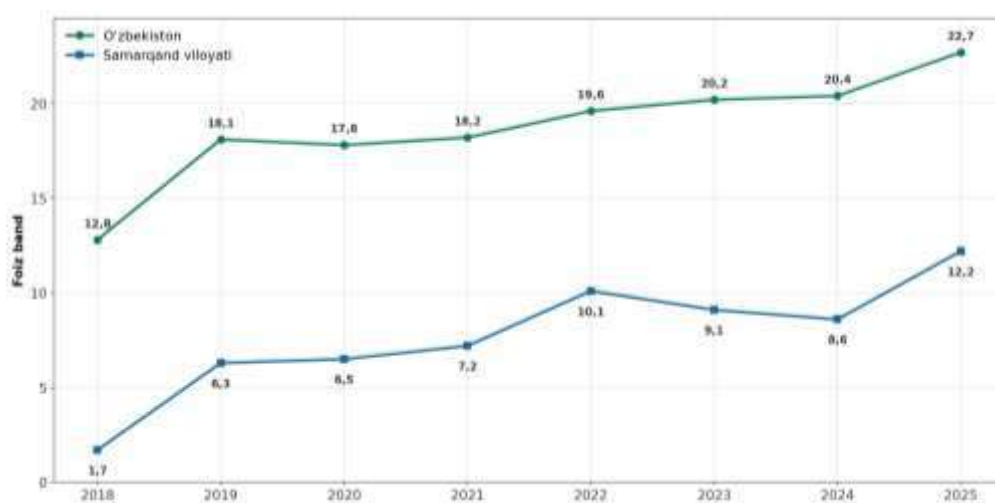
1-jadval

**Kichik biznes bandlik sig'imi va qiymat yaratish ko'rsatkichlari,
2018–2025-yillar**

Yil	UZ E, %	UZ V, %	UZ D, f.b.	UZ R	SAM E, %	SAM V, %	SAM D, f.b.	SAM R
2018	76.3	63.5	12.8	0.832	83.1	81.4	1.7	0.980
2019	76.2	58.1	18.1	0.762	82.8	76.5	6.3	0.924
2020	74.5	56.7	17.8	0.761	81.7	75.2	6.5	0.920
2021	74.5	56.3	18.2	0.756	81.5	74.3	7.2	0.912
2022	73.9	54.3	19.6	0.735	80.9	70.8	10.1	0.875
2023	74.0	53.8	20.2	0.727	81.1	72.0	9.1	0.888
2024	73.9	53.5	20.4	0.724	81.0	72.4	8.6	0.894
2025	74.9	52.2	22.7	0.697	81.7	69.5	12.2	0.851

Manba: O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi SIAT ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitobi. E — bandlik ulushi; V — YAIM/YAHM ulushi; D — tafovut; R — nisbiy qiymat qaytimi; f.b. — foiz band.

Kichik biznesning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 2018–2025-yillarda respublika bo'yicha 63,5%dan 52,2%gacha, Samarqand viloyatida yalpi hududiy mahsulotdagi ulushi 81,4%dan 69,5%gacha kamaydi. Natijada bandlik–qiymat tafovuti respublika bo'yicha 12,8 foiz banddan 22,7 foiz bandga, Samarqandda 1,7 foiz banddan 12,2 foiz bandga kengaydi. Nisbiy qiymat qaytimi mos ravishda 0,832 dan 0,697 gacha va 0,980 dan 0,851 gacha pasaydi. Bu natija kichik biznesni samarasiz deb baholash uchun yetarli emas, biroq bandlikni yuqori qo'shilgan qiymatga aylantirishda texnologiya, ko'nikma va bozor imkoniyatlari bo'yicha tarkibiy cheklovlar kuchayganini ko'rsatadi.

1-rasm. Bandlik–qiymat tafovutining dinamikasi, 2018–2025-yillar

Manba: Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitobi.

O‘zbekiston hududlarining kichik biznes bandligi va qiymat qaytimi bo‘yicha tipologiyasi, 2025-yil

Hudud	E, %	V, %	D, f.b.	R	Tur
Qoraqalpog‘iston R.	76.5	65.5	11.0	0.856	III
Andijon	81.9	70.1	11.8	0.856	I
Buxoro	74.9	71.0	3.9	0.948	IV
Jizzax	78.0	71.2	6.8	0.913	IV
Qashqadaryo	78.8	69.2	9.6	0.878	I
Navoiy	54.8	21.1	33.7	0.385	III
Namangan	81.3	73.6	7.7	0.905	II
Samarqand	81.7	69.5	12.2	0.851	I
Surxondaryo	78.2	76.4	1.8	0.977	II
Sirdaryo	74.4	69.5	4.9	0.934	IV
Toshkent viloyati	71.6	55.0	16.6	0.768	III
Farg‘ona	79.6	73.0	6.6	0.917	II
Xorazm	80.3	71.6	8.7	0.892	I
Toshkent shahri	49.8	51.7	-1.9	1.038	IV

Manba: Milliy statistika qo‘mitasi SIAT ma‘lumotlari asosida muallif hisob-kitobi.
Mezonlar: E medianasi — 78,1%; R medianasi — 0,898.

Birinchi tur — bandlik ulushi nisbatan yuqori, qiymat qaytimi medianadan past hududlar — Andijon, Qashqadaryo, Samarqand va Xorazmni qamrab oldi. Ushbu hududlarda yashil kompetensiyalarga investitsiyaning asosiy vazifasi keng bandlik bazasini resurs tejankor texnologiya va yuqori qo‘shilgan qiymat bilan bog‘lashdir. Agrar qayta ishlash, hunarmandchilik, turizm va savdoda suv, energiya, material, sovuq zanjir va chiqindi hisobini yuritish bo‘yicha qisqa amaliy modullar ustuvor bo‘lishi kerak.

Ikkinchi tur — bandlik va qiymat qaytimi nisbatan yuqori hududlar — Namangan, Surxondaryo va Farg‘onadan iborat. Bu yerda asosiy vazifa bazaviy resurs tejankorlikdan tashqi bozorda tan olinadigan ekologik standart, sertifikatlash, aylanma iqtisodiyot va yashil mahsulot dizayniga o‘tishdir. Korxonaning o‘z hissasi yuqoriroq, davlat yordami esa sertifikat, texnologik maslahat va eksportga chiqish natijasiga bog‘langan bo‘lishi mumkin.

Uchinchi turda bandlik ulushi ham, qiymat qaytimi ham medianadan past bo‘lgan Qoraqalpog‘iston Respublikasi, Navoiy va Toshkent viloyati joylashgan. Navoiydagi katta tafovut hudud iqtisodiyotida yirik kon-metallurgiya korxonalarining ustunligi bilan izohlanishi mumkin; shuning uchun uni kichik biznesning bevosita unumdorligi deb talqin qilish noto‘g‘ri. Mazkur turda yashil tadbirkorlik bazasini kengaytirish, yetkazib beruvchilar kooperatsiyasi, mobil o‘qitish va dastlabki resurs auditi birgalikda qo‘llanilishi zarur.

To‘rtinchi tur — bandlik ulushi nisbatan past, qiymat qaytimi yuqori hududlar — Buxoro, Jizzax, Sirdaryo va Toshkent shahrini o‘z ichiga oladi. Bu guruhda qo‘llab-quvvatlash ommaviy bazaviy o‘qitishga emas, yuqori

texnologik yashil xizmatlar, energiya menejmenti, ekologik ma’lumotlar tahlili, yashil moliya va xalqaro sertifikatlash kabi chuqurlashtirilgan kompetensiyalarga yo’naltirilishi maqsadga muvofiq.

Muhokama

Tahlil hududiy siyosatda “bitta dastur — barcha korxonalar uchun” tamoyili yetarli emasligini ko’rsatadi. Bandlik ulushi yuqori hududda o’qitishning ijtimoiy qamrovi katta bo’lishi mumkin, ammo qiymat qaytimi past bo’lsa, o’quv dasturi mavjud ish jarayonini takrorlamasdan texnologik yangilanish bilan bog’lanishi kerak. Aksincha, qiymat qaytimi yuqori hududda davlatning vazifasi umumiy kurslarni moliyalashtirishdan ko’ra yangi yashil standart va bozorlarga kirishdagi axborot nomutanosibligini kamaytirishdan iborat bo’ladi.

Yashil kompetensiyalarni moliyalashtirish mexanizmi yetti bosqichdan tashkil topadi: hududiy tashxis; tarmoqning resurs va ekologik ehtiyojini aniqlash; korxona buyurtmasini shakllantirish; modulli o’qitish; davlat, korxona va boshqa hamkorlarning qo’shma moliyalashtirishi; ko’nikmani ish joyida qo’llash; resurs tejallishi va iqtisodiy natijani tekshirib, mexanizmni qayta kalibrlash. Bunda davlat korxona o’rniga kadrlar qarorini qabul qilmaydi, balki o’qitishdan olinadigan tashqi ijobiy samara va moliyaviy cheklovni qisman qoplaydi.

2-rasm. Yashil kompetensiyalarga investitsiyalarni hududiy tabaqalashtirish mexanizmi

Manba: muallif ishlanmasi.

3-jadval

Hududiy turga mos yashil kompetensiya va natija paketi

Hududiy tur	Ustuvor kompetensiya paketi	Natijani tekshirish ko'rsatkichi
I. Yuqori bandlik — past qaytim	Suv, energiya, material va chiqindi hisobi; texnologik qayta tayyorlash	Resurs tejalishi, qo'shilgan qiymat, rasmiy ish o'rni
II. Yuqori bandlik — yuqori qaytim	Ekologik sertifikat, aylanma iqtisodiyot, yashil mahsulot va eksport standarti	Sertifikat, eksport buyurtmasi, yashil mahsulot ulushi
III. Past bandlik — past qaytim	Bazaviy yashil tadbirkorlik, mobil o'qitish, resurs auditi va kooperatsiya	Yangi barqaror korxona, rasmiy bandlik, yetkazib beruvchi shartnomasi
IV. Past bandlik — yuqori qaytim	Energiya menejmenti, ekologik ma'lumotlar, yashil moliya va ilg'or texnologiya	Bir xodimga qiymat, energiya sig'imi, innovatsion xizmat

Manba: muallif ishlanmasi. Hududiy tur har yili rasmiy statistika asosida qayta baholanadi.

Hamkorlikda moliyalashtirish ulushi qat'iy imtiyoz emas, ochiq qaror qoidasi bo'lishi kerak. Taklif etilayotgan shaklda $S_i = \max\{0; \min[S_{\max}; b_0 + u_{\text{hudud}} + u_{\text{yashil}} + u_{\text{yosh}} + u_{\text{ayol}} + u_{\text{rasmiy}} - p_{\text{xavf}}]\}$. Bu yerda b_0 — bazaviy qo'llab-quvvatlash; ustamalar — hududiy cheklov, yashil tashqi samara, yoshlar va ayollar bandligi hamda rasmiylashtirish majburiyati uchun; p_{xavf} — ish haqi kechikishi, yuqori kadrlar qo'nimsizligi yoki hisobot ishonchsizligi uchun chegirma. Formula moliyalashtirishni hudud, korxona va ijtimoiy natija bo'yicha tabaqalashtirishga xizmat qiladi; uning koeffitsiyentlari real pilot ma'lumotlari asosida tasdiqlanishi lozim.

4-jadval

Natijaga bog'langan moliyalashtirishning tavsiya etiladigan bosqichlari

Bosqich	To'lov ulushi	Tasdiqlovchi dalil
Korxona buyurtmasi va dastur	20%	Kompetensiya kamomadi, o'quv rejasi, boshlang'ich resurs ko'rsatkichi
Modulni tugatish	35%	Davomat va amaliy topshiriq
Kompetensiya o'sishi	25%	Oldingi va keyingi amaliy baholash
Ish joyida qo'llash	10%	Texnologik karta, rasmiy vazifa va mehnat shartnomasi
6–12 oylik natija	10%	Suv, energiya yoki material tejalishi; qiymat va ish haqi dinamikasi

Manba: muallif ishlanmasi. Ulushlar normativ yoki tasdiqlangan byudjet majburiyati emas; pilotda tekshiriladigan loyiha parametrlaridir.

Natijaga bog'lashda ikki tomonlama xavf hisobga olinishi zarur. Faqat resurs tejalishini talab qilish korxonani ishlab chiqarishni qisqartirishga undashi mumkin; faqat qo'shilgan qiymatni talab qilish esa ekologik natijani

chetda qoldiradi. Shu sababli natija paneli kamida uch o'lchovni birlashtiradi: bir birlik mahsulot yoki xizmatga resurs sarfi; bir xodimga real qo'shilgan qiymat; rasmiy va barqaror bandlik. Mehnat xavfsizligi yoki qonuniy kafolat buzilgan natija rag'batlantirilmasligi kerak.

Taklif etilgan mexanizmni dastlab Samarqand viloyatida sinash amaliy jihatdan asosli. Viloyatda kichik biznes bandlik ulushi 81,7% bo'lib, qiymat qaytimi 0,851 darajasida qolmoqda. Samarqand shahri uchun turizm va umumiy ovqatlanishda energiya, suv va chiqindini boshqarish; Urgutda hunarmandchilik hamda agrar qayta ishlashda material, suv va sovuq zanjir; boshqa tumanlarda suv tejovchi agrotexnologiya bo'yicha modullar shakllantirilishi mumkin. Biroq dastur samarasi faqat haqiqiy korxona hisobotlari va oldingi-keyingi o'lchovlar asosida baholanishi lozim.

Xulosa

2018–2025-yillar rasmiy statistikasi kichik biznes O'zbekiston va Samarqand viloyatida bandlikning asosiy tayanchi bo'lib qolganini, biroq uning bandlikdagi ulushi bilan qiymat yaratishdagi ulushi o'rtasidagi tafovut kengayganini ko'rsatdi. Respublika bo'yicha tafovut 12,8 foiz banddan 22,7 foiz bandga, Samarqandda 1,7 foiz banddan 12,2 foiz bandga yetdi. Ushbu natija yashil kompetensiyalarga investitsiyani faqat ekologik ma'rifat yoki umumiy o'quv kursi sifatida emas, mehnat unumdorligi va resurs samaradorligini birgalikda oshiradigan iqtisodiy vosita sifatida tashkil etishni talab qiladi.

Birinchidan, har bir hudud uchun kichik biznes bandlik ulushi, qiymat ulushi, ularning tafovuti va nisbiy qaytimi har yili hisoblanishi zarur. Ikkinchidan, hududiy turga muvofiq tarmoq modullari tanlanishi, korxona esa o'zining aniq kompetensiya kamomadi va boshlang'ich resurs ko'rsatkichini taqdim etishi kerak. Uchinchidan, davlat yordami korxona hajmi, hududiy sharoit, yashil tashqi samara va rasmiy bandlik majburiyatiga qarab tabaqalashtirilishi lozim. To'rtinchidan, to'lovning bir qismi 6–12 oyda tasdiqlangan resurs tejalishi, qo'shilgan qiymat, ish haqi va rasmiy bandlik natijalariga bog'lanishi maqsadga muvofiq.

Taklif etilgan mexanizmning amaliy ahamiyati shundaki, u o'qitishga ajratilgan mablag'ni tinglovchilar soni bilan emas, korxonaning yashil va iqtisodiy natijasi bilan bog'laydi. Kelgusidagi tadqiqotda korxonalar kesimida energiya, suv, material, chiqindi, o'qitish xarajati va mehnat natijalarini yig'ish orqali hududiy tipologiya hamda moliyalashtirish koeffitsiyentlarini ekonometrik va tajriba usullarida qayta kalibrlash talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Becker, G. S. (1993). Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education (3rd ed.). University of Chicago Press.

2. International Labour Organization. (2019). Skills for a greener future: A global view. ILO. <https://www.ilo.org/publications/skills-greener-future-global-view>
3. International Labour Organization. (2022). Promoting productivity ecosystems for decent work. ILO. <https://www.ilo.org/media/242016/download>
4. OECD. (2021). Incentives for SMEs to invest in skills: Lessons from European good practices. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/incentives-for-smes-to-invest-in-skills_1eb16dc7-en.html
5. OECD. (2025a). The green transition of SMEs and entrepreneurship in Portugal. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/36e668f2-en>
6. OECD. (2025b). Roadmap for sustainable investment policy reforms in Uzbekistan. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/20865f29-en>
7. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. (2026a). Kichik tadbirkorlik subyektlarida band bo‘lganlar soni [Ma‘lumotlar to‘plami, kod 1.10.02.0029]. SIAT. <https://siat.stat.uz/data/425/>
8. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. (2026b). Kichik tadbirkorlik subyektlarining jami bandlikdagi ulushi [Ma‘lumotlar to‘plami, kod 1.10.02.0030]. SIAT. <https://siat.stat.uz/data/274/>
9. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. (2026c). Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi [Ma‘lumotlar to‘plami, kod 1.01.01.0055]. SIAT. <https://siat.stat.uz/data/1840/>
10. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. (2026d). Aholi umumiy daromadlarida kichik tadbirkorlikdan olingan daromadlar ulushi [Ma‘lumotlar to‘plami, kod 2.03.01.0050]. SIAT. <https://siat.stat.uz/data/3536/>
11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022). 2030-yilgacha O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar to‘g‘risida (PQ-436-son, 2022-yil 2-dekabr). <https://lex.uz/docs/6303230>
12. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2023). “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida (PF-158-son, 2023-yil 11-sentabr). <https://lex.uz/docs/6600413>
13. Schultz, T. W. (1961). Investment in human capital. American Economic Review, 51(1), 1–17.
14. World Bank. (2023). Uzbekistan country climate and development report. World Bank. <https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan/publication/ccdr>